

Åpning Rørossamlinga 16-17.10 2013

Godtfolk, kjære alle sammen.

Hjertelig velkommen til årets Rørossamling, og til 2 dager med forhåpentligvis både meningsfullt og lærerikt samvær. Jeg ser i alle fall frem til å høre og å lære mer om viktige problemstillinger for viktige næringer og verdikjeder. For meg er det første gangen som deltager på Landbruksavdelinga sin Rørossamling. Det gjør det desto mer hyggelig og spennende.

Så er det en spesiell glede for meg som rørosing å kunne ønske dere velkommen akkurat hit – til «den lille rare byen på fjellet».

Det er et ganske spesielt tidspunkt vi arrangerer samlinga på i år. Dagen for et regjeringsskifte. Dagen det blir manifest og tydelig at nå har et nytt mannskap inntatt departementskontorene, og nå kaster de loss for en ny kurs, og mot en annen horisont enn Soria Moria. Hva kommer det til å bety for landbruket og for alt det næringslivet som inngår i verdikjedene basert på primærproduksjon fra gård og skog? Jeg syns nok det er det store spørsmålet, og ikke kan jeg bidra med noe godt svar heller. Et ord med tilstrekkelig nøytralitet til å beskrive dette er vel «spennende». Hva slags parlamentarisk farvann den nye regjeringa seiler ut i er ganske så avgjørende for hvilken kurs den kan sette og hvor smult eller opprørt farvannet blir fremover, både i et politisk og fra et næringsbasert perspektiv. Det skal bli interessant å høre Ivar Pettersens refleksjoner rundt dette om ei lita stund. Jeg antar at mange av oss også vil bruke ledig samtaletid til dette temaet.

Gjennom et langt liv i den andre matproduserende primærnæringa er det selvsagt slik at det har vært mange kontakt- og møtepunkter med landbruk og skogforvaltning og næring. Det har vært rik anledning til dialog og undring, og til å se på virksomheten med et interessert skråblikk. Og jeg må innrømme at jeg syns landbrukspolitikken både er spennende, utfordrende og med ganske mange paradokser. Det må være

godt for næring og utøvere at det er et solid flertall i befolkningen som er opptatt av at vi har en tilfredsstillende nasjonal matproduksjon. De fleste mener også at levende bygder er viktig, og at velstelte kulturlandskap beriker og forskjønner landet. Jeg hører også til dem som mener alt dette! Men så kommer de vanskelige spørsmålene – hva kreves for å oppnå disse målsettingene? Hva gjør vi for å få det til og hvor er utfordringene? Dette er det mange som har gitt sine svar på gjennom tidene. Den siste, politisk «autoriserte» veiviseren er Landbruksmeldinga til de Rødgrønne. Så ser vi i regjeringserklæringa at de blåblå har litt andre synspunkter både på mål og vei, og de ønsker endringer i virkemiddelbruken.

Som generalsekretær i Norges Fiskarlag i den tiden den næringa levde på, og i stor grad av, subsidier, har jeg en viss erfaring i hva et slikt forhandlingsinstitutt betyr, på godt og mindre godt. En av de viktige konsekvensene av et slikt institutt, er at partene blir veldig fokusert på å vinne en kamp om virkelighetsbeskrivelser. Hva er den faktiske situasjon, for den enkelte gårdbruker, for gården som driftsenhet, og på den andre sida – for nasjon og departement med de perspektiver og hensyn som må tas fra den kanten til en hver tid. Det som henger mest igjen hos meg fra tiden i Fiskarlaget, er opplevelsen knytta til å bruke 9 måneder av året til å jobbe frem grunnlaget for og argumentene for et stort støttebehov, og så de siste 3 månedene hvor jeg måtte forklare hvorfor halvparten av det vi ba om likevel var nok! For det var det virkelig... En kunne likevel spørre om alle aktørene opplevde det slik, men for næring og utvikling er vel den retrospektive analysen klar – det var for mye støtte og den varte for lenge. Næringa ble satt tilbake, akkumulerte alt for mye ubrukt kapital og innovasjon og nyskaping gikk saktere enn den ellers ville gjort. Å se på utviklingen etter at støtten ble fjerna er interessant og veldig tydelig lærdom. Så er det selvsagt slik at fiskeri og landbruk er to helt forskjellige næringer som overhodet ikke kan sammenlignes når det gjelder utviklingsmuligheter og potensiale i situasjoner med og uten støtte. Den ene stor i verden og eksportavhengig, den andre stor i Norge, men fullstendig avhengig av skjerming og

beskyttelse, både av matsikkerhetsmessige hensyn og aller mest av produksjonsmessige handikap i forhold til andre land.

Men dette med kampen om virkeligheten er gjenkjennelig, og viktig. Jeg sier ikke annet i dag enn at det er viktig å passe seg vel for å bygge opp en retorikk i denne kampen som låser mulighetene for alternativ tenking og virkelighetsforståelse.

Og da er veien til noen av paradoksene og utfordringene kort. Et av dem er knytta til den økonomiske virkelighetsbeskrivelsen. Vi ser jo talla som presenteres i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene, og de skjønner vi jo at alle ikke er like fornøyde med. Så leser vi i avisene at bønders gjennomsnittsinntekter ligger godt over gjennomsnittet i samfunnet. Grunnen er selvsagt at gårdsdrifta er så effektiv at det er godt rom for å ha lønnet arbeid ved siden av. Men så vet vi at disse forholdene varierer, både geografisk og mellom produksjonsformer på gården. Men i det lange løp, hva slags løsninger er det best å jobbe mot?

Vi leser om produktivitetsveksten i næringa. Jeg mener bondelagslederen nettopp sa at den var hele 6% siste år. Det er jo et imponerende tall. Jeg syns det er spennende å vite hvordan denne veksten settes sammen. Dvs er det økt produksjon med samme innsats av arbeid og kapital, samme produksjon med redusert innsats, eller hva er det? Dette er jo viktig å skjønne godt så lenge vi har klare mål om vekst i produksjonen. Og så er det jo uansett en grense et eller annet sted. Ingen kan springe 100m på 0,0 sek, og et produksjonstak på et gitt areal eksisterer sikkert også, og en eller annen gang når vi det. Blant de mange tingene landbruksdirektøren går og grunner over, er f.eks. om vi har kommet så langt det går med størrelse og tyngde på den maskinparken vi bruker på jorda. M.a.o. om vi er i nærheten av noe teknologitak, for å kalle det det.

Moderne og effektiv drift krever store investeringer. Gården er definitivt å sammenligne med en bedrift. Evne til å finansiere er sentral, og selvsagt evnen til å betjene gjeld. Her ser en jo konflikten mellom de reglene som begrenser gårdsbruks omsettelighet og dermed deres verdi, og behovene for

pantesikkerhet hos utlånere. Det samme så og ser vi i fiskerisammenheng. Begrenser man markedsområdet for en båt, reduserer man båtens verdi som pantobjekt og rederens mulighet til utvikling. Dette gir geografiske forskjeller i den sektoren, og jeg undres på om det også skapes ulikheter i landbruket rundt dette spørsmålet.

Og så er det sammenhengen, eller mangelen på sammenheng, mellom landbruks- og matpolitikken på den ene siden og ernæringspolitikken på den andre. Betyr ernæringspolitikken og kunnskapene om et sunt kosthold noe når man i landbruket definerer sine produksjonsmål og ambisjoner? Det er jeg langt i fra sikker på, for å si det litt forsiktig. På den andre siden, det er lett å skjønne at noen av de produksjonsformene en ut fra ernæringspolitiske formål kanskje ikke burde stimulere så hardt, er slike som best utnytter en del av de viktigste naturgitte innsatsfaktorene vi tross alt har i dette landet. Så det skal ikke være lett, dette. Men artig å diskutere, det vil det sikkert bli i all fremtid!

Denne lista over paradokser og dilemmaer kunne lett gjøres lenger. Jeg kunne sagt noe om bistand, handel, tollregimer og andre ting som sikkert også kunne fyre opp diskusjonslysten i forsamlingen. Om samvirke, markedsreguleringer og prispolitikk også. Men jeg skal la være. Jeg har egentlig to hensikter med å si det jeg sagt om dilemmaene og paradoksene – den ene er at man må respektere kompleksiteten og de reelle utfordringene som ligger i disse, og den andre er at det er viktig å være åpen når ulike virkelighetsoppfatninger formidles og diskuteres. Det siste syns jeg er spesielt viktig, bl.a. for å unngå å låse seg til løsninger som ikke trenger være de beste, hverken for produsent eller for nasjon.

Og i lys av regjeringsskiftet og at landbruksnæringa, mer enn noen annen næring, er prisgitt politisk bestemte rammebetingelser er en slik holdning viktig. Et gammelt kinesisk ordtak sier at «Når forandringens vind blåser, går de fleste i ly, men noen går ut og bygger vindmøller». Man må hele tida være mulighetsorientert.

Skogbrukets dilemmaer og utfordringer er rimelig forskjellige fra de som har med matproduksjonen å gjøre. Vi leser i regjeringserklæringa at også det nye regimet er opptatt av å finne bidrag som sikrer fortsatte eksistensmuligheter og utvikling for norsk trebasert industri. Tiltak knytta til innovasjon, både teknologisk, produkt og markedsmessig nevnes. Det er sterkt å håpe at disse verdikjedene klarer tilpassingen til et stadig mer krevende kostnadsnivå og at grunnlaget for nasjonal produksjon av nasjonalt virke ikke svekkes ytterligere. Men dette ser for meg ut som en stor utfordring som virkelig krever innsats for å mestre. Jeg ser frem til de innleggene vi skal få om disse store spørsmålene.

Siden vi er her på Røros passer det godt å runde av med noen begeistrete ytringer om lokalt initiativ og skaperglede. Stikkordet er Rørosmat. Eller lokalmat, om jeg generaliserer. Er man rørosing er det vanskelig ikke å være stolt av hjemplassen, av historien, kulturen og alt det man har fått til som verdensarvsted. Alt dette står trygt og godt som egne «stolthetsgeneratorer», om jeg kan si det slik. De siste årene har lokalmaten kommet i tillegg. Noen veldig dyktige og offensive produsenter, noen flinke organisatorer og samordnere, og så plutselig er maten blitt en viktig del av fortellingen. Både om det historiske og det moderne Røros. Og stoltheten øker om mulig enda litt. God mat, lokal mat og reiseliv er symbiotiske i sitt forhold til hverandre. Her er grunnlag for utvikling av parallell suksess. Og man har kommet langt her på Røros.

Og da kommer en kjepphest til. Helt til slutt. Det er lokalmaten jeg blir stolt av og opptatt av, ikke den kortreiste maten. For meg er det stor innholdsforskjell i disse begrepene. Det handler både om forskjellen i tydelighet knytta til opprinnelse og nærhet, men og om ærlig kommunikasjon. Det er f.eks. ikke alltid kortreist mat er best for miljøet. Det er gjort mange studier som viser det. Vi har bl.a. lært at fårekjøtt fra New Zealand levert i en norsk butikk har satt mindre CO₂-spor enn fårekjøtt basert på en norsk fjøs og kraftfortrengende sau! Og sett nå passerspissen i Oslo og dra den sirkelen rundt dere definerer som stor eller liten nok til å kalle et matprodukt kortreist. Kan bli mye EU-mat som kvalifiserer da! Og endelig

– jeg har levd i en matproduserende næring som er avhengig av et internasjonalt marked der begrepet kortreist overhodet ikke gir merverdi. Men den langreiste fisken er stort sett et mer miljøgunstig produkt enn den kortreiste kjøttmaten. Lokalmat derimot, det begrepet hefter det ikke noe problem med. Så jeg ønsker å snakke om og prise lokalmat, både som begrep, men også i all sin materielle substans og herlighet.

Landbruk og skogbruk er viktige næringer i Sør-Trøndelag. I mange kommuner sentrale og av avgjørende betydning for bosetting og sysselsetting. Det er viktig for fylket at disse næringene lykkes, at verdikjedene blir sterkest mulig – enten de er korte og lokale eller lengre og mer kompliserte. Der har dere alle en jobb og en misjon. Jeg håper disse to dagene kan bidra til bedre forståelse og over tid også til ytterligere styrking av disse verdikjedene.

Så nå ønsker vi hverandre lykke til med disse to dagene, jeg håper dere alle har samme forventninger som meg, og at vi alle bidrar til at disse forventningene kan oppfylles i størst mulig grad.

Takk for oppmerksomheten.